
ÉLET-TUDOMÁNY-TÖRTÉNET: TUDOMÁNYOK HATÁRAIN: MÓDSZERTANI PERSPEKTÍVÁK

Prostitúcióról szóló diskurzus a századfordulón multidiszciplináris megközelítésben

Discourse in multi-disciplinary terms about the prostitution at the turn of the 19th – 20th centuries

Prof. Dr. habil. Forrai Judit DSc

Semmelweis Egyetem Népegészségtan Intéze

forrai.judit@med.semmelweis-univ.hu

Initially submitted October 10, 2016; accepted for publication November 1, 2016

Abstract

The phenomenon of prostitution was discussed since ever while raising questions about its origin, persistence despite of all regulations and the prohibiting or licensing under whatever circumstances. The prostitution experienced always distinguished attention because it complied hardly with conventional social habits despite of its common existence. It was generally registered as a deviant behaviour through the ages sometimes by criminal legislation sometimes by endeavoured social integration. In the last third of the 19th century and during the transition to the 20th century causal factors were explored in practical and theoretical terms while using the development of various sciences. Experts concerned and discussed the whole phenomenon by a number of theories and treatises partly as belonging to the sexuality, partly its specific features about the ways of becoming prostitute and the social status of this occupation. Thus distinct biological, psychological and social theories arose to support diverse ideological approaches based on the actual scientific developments.

The present study does not discuss the prostitutes themselves rather their fate and occupational start is questioned at the crossing lines of more scientific branches. It is based on anthropologic, social, ethical, criminal, mental-cultural factors, further on moral insanity, injuries, and psychiatric conditions like hebephrenic schizophrenia that were justified by evidence based studies and moral-statistics conducted in Russia, Prussia and the Hungarian Kingdom.

The true origin of behaviour lying at the heart of prostitution was explored by a number of anthropological studies since the 1870s in order to find the proper explanation. It was suspected to be a biological degeneration or a social parasitism. Prostitution was believed as a hereditary condition taken over by the chain of generations.

1. Tarnowsky performed anthropological measures at the Kalinka hospital in Saint Petersburg on 150 patients who spent at least 3 years in a brothel as prostitutes and compared them with a control population of urban and rural middle classes. 82.6% of the 150 prostitutes had skull deformities as plagio- platy- spheno- oxicephalia, cleft palate, hare-lip, saddle nose, doubled uvula or ear and face malformations. The frequency of the same disorders was 14% among rural female population (n=100) and 2% in the urban female population (n=50) respectively.

2. In Prussia social, moral, ethical, cultural (including family history) factors were also examined while analysing the social environment: parental alcoholism (33.8%), being an orphan (23%) or born as illegitimate child (60%), father's occupation (44.5% craftsmen, 35% factory workers), and education (10.6% illiteracy). Bonhoeffer presented statistical analysis of already existing mental conditions: 33% of the sample showed signs of mental disorders, 28% were imbecile, and 21% suffered from alcoholism.

3. Hungarian studies participated also in research of the prostitutes' mental conditions as István Hollós analysed patients of the Lipót-mező State Asylum. His team conducted a follow-up study of 70 prostitutes out of the 6471 female patients between 1880 and 1907.

Summary: The studies tried to corroborate Lombroso's very fashionable theory. Independent factors like mental conditions and imbecility are definitely not causes of prostitution rather results of the underlying pathologies. However it was acknowledged only later thus all these studies did not justified the original preconceptions.

Kulcsszavak: prostitúció, kriminalitás, frenológia, fiziognómia, karakterológia, moral-statisztika, kriminal antropológia, Tarnowsky, Neisser, Bonhoeffer, Hollós, Schreiber felmérések prostituáltakkal,

Keywords: prostitution, criminality, phrenology, physiognomy, characterology, moral-statistic, criminal anthropology, survey, Tarnowsky, Neisser, Bonhoeffer, Hollós, Schreiber surveys with prostitutes

Bevezetés

A civilizációban lévő társas együttélés egyik örök problémája a prostitúció léte. A szexualitás biológiai és egyben társadalmi jelenség hermeneutikáját a 19. században a prostitúció jelenségének addig még nem ismert szempontjai alapján kezdték tanulmányozni, vizsgálni s ezen kutatások eredményeiként magyarázni.

A szexuális viselkedés különbözőségeire, a nemiség, a nemi viselkedés ontológiai magyarázatára számtalan elmélet született különböző tudományos, vagy tudományosnak vélt megalapozottsággal a történelem során. Vizsgálódásunk a 19. század fordulója, amely már széles spektrummal képes volt különböző tudományági szemléletet és a hozzájuk tartozó módszereket alkalmazni e komplex téma analizálását, kísérleti eredményekkel alátámasztani, egyfajta magyarázatot adni, s egyben ezen tudományos eredmények felhasználásával az állandóan áhított „megoldás” felé eltolni ezt az örök konfliktusként megnevezett jelenséget, a prostitúciót.

Megközelítések

A nem(iség) – csakúgy, mint az emberi lét – társadalmi kontextusba ágyazott, diszkurzív, noha nélkülözhetetlen a biológiai, orvosi, s egyéb szakterületek¹ aktuális eredményeinek figyelembevétele. A tizenkilencedik század végére – a korabeli egyes tudományos okfejtések szerint – az új különbséget nem csupán szabad szemmel látható szinten lehetett a testen bemutatni, hanem a mikroszkopikus nagyságú morfológiai építőkövek szintjén is. A nemiség és főleg a nemek tulajdonságai specifitásuk, általános és egyedi megnyilvánulásai az

¹ Thomas Laqueur: A testet öltött nem. Test és nemiség a görögöktől Freudig. Új Mandátum. 2003.

akkori felfogás szerint evolúciós folyamat eredménye. A prostitúció, bár a házassággal egy időben kialakuló jelenség, a történelem során a társadalom a róla folyó diskurzusban sose fogadta be, sem a törvényei alapján, bár szinte örök kategóriaként létét valamilyen módon biztosította, fenntartását megoldotta, közben többnyire erkölcsileg elítélte, olykor látványosan üldözte, megbélyegezte, de megszüntetni sosem tudta bár tevékenysége révén bizonyos következményeivel számolnia kellett, mint pl. közrendészetileg, közegészségileg, morálisan, stb. állandó konfliktushelyzetet teremtve. A prostitúció jelenségét mindig megpróbálták megmagyarázni, miért is jött létre, miért marad fenn bármilyen szabályozásai eljárás ellenére, miért nem lehet, miért nem tudják, vagy éppen miért nem akarják megszüntetni?

Általában deviáns viselkedésnek tartják a prostituált tevékenységet. Itt csak és kifejezetten magáról a prostituáltról van szó és nem az intézményrendszerről és nem is a többi szereplőről. A deviáns viselkedést a társadalom vagy kriminalizálja, vagy medikalizálja, vagy integrálja. Jelen vizsgálódásunk alapját képezi éppen azt a folyamatot, azokat a módszereket, amelynek segítségével a kriminalizálásból kezd kialakulni a medikalizálódási folyamat, megtartva a kriminalizálási társadalmi kezelését a prostitúciót illetően. Egy adott eltérő csoport, jelen esetben deviánsnak tartott prostituáltak csoportja általában, vagy részpopuláció valamilyen mértékben az adott társadalom átlagától, „épségétől” eltérnek. Vizsgálni kezdték biológiai-szomatikus, szellemi-lelki, szociális, morális, anyagi, stb. szempontból, vagyis arra voltak ezek a vizsgálódások hivatva, hogy láthatóvá váljon a „normális” vagy „erkölcsös” nők és a prostituáltak közötti különbség. Szocio-humán funkcióban vélték fellelni a zavar okát, és gyakorta előfordult, hogy egyszerre többféle funkciózavar is fellelhető egy egyénben. Általában a társadalom valamennyire felelősséget érez, hogy segítséget nyújtson vigyázva, hogy az „egészséges” ép társadalmat ne veszélyeztesse a deviáns csoport, vagyis meg kell védenie biztonsággal az eltérők negatív hatásától, jelenlététől. A deviancia okaira különböző biológiai, pszichológiai, szociológiai elméletek keresték és kutatták a választ.

A prostitúciót a társadalom kettős Janus arcként, kétszínűen elítéli meg, egyrészt elítéli, de nem is magát a prostitúciót, hanem csak és kizárólag a prostituált minden devianciának a forrása, hiszen a folyamatban a felhasználó, a kliens igénye, amely mozgatja és életbe tartja ezt az intézményesült formát ezek a társadalom tisztos férfiai, a legjobb férjei, családapái, szeretői. A századfordulón egyszerűen a társadalom ügyeinek döntésében résztvevő, közügyekben meghatározó emberek (kizárólag férfiak) nappal esetenként a prostitúcióról szigorú döntéseket hoztak, este pedig a bordélyt látogatták. Fiaikat a szexuális élet beavatása alkalmából apa és fia kézen fogva látogatta azokat a bizonyos erkölcstelen nőket. Így nem a rendszert ítélték meg, hanem magát egyedül a prostituált személyét, aki látható ebben a láthatatlan folyamatban, az ő deviáns viselkedését kell magyarázni, vizsgálni, büntetni, kiközösíteni, vagy „kigyógyítani” a folyamatból.

A prostitúció vizsgálata a 19. századi új felismerések és módszerek alapján

A tudományágak rohamos fejlődése és az európai tudásanyag kiszélesedése számtalan új teóriák kidolgozására adott lehetőséget, valamint gyakorlati vizsgálódások konkrét igazolását, vagy pont helytelen elgondolások bizonyítását tette lehetővé témánkban is.

Minden új teória és felfedezés a maga újszerűségével hozzájárul az adott tudományterület fejlődéséhez, hiszen mindig az új szemlélet, más nézőpont kialakítása, más súlypontok csoportosítása mozgatja előre az új szemléletmódot, a fejlődést. Még akkor is, ha később az eredmény teljes képtelensége derül ki, hiszen másokat más megfogalmazásokra,

elgondolásokra, más logikai sorrend felállítására sarkall, míg az értékálló megállapításokra rátalálnak. A tudományban a negatív eredmény is eredmény. Így van ez a mi esetünkben is. A most bemutatandó, kialakult tudományterületek eredményeikkel és módszereikkel próbálták részleteiben megvilágítani a prostitúcióra, a kialakulásuk elméletére, a prostituált pályára lépők motivációjára, esetleges determinizmus általa kódolt genetikai tényezőkre, azok bizonyítására.

A prostituált személyiség megismerésének konstrukciói

A prostitúció értelmezése a különböző kultúrákban, ahol intézményesített párkapcsolatok rendszerei léteznek a kultúrák Csányi szerint kb. „40 százalékában van intézményesített monogámia,² de az intézményesített poligám társadalmakban is monogám a férfiak nagy része, csak a rangsor legtetőjén lévők valódi poligámok. Mind a monogám, mind pedig a poligám társadalmakban megtaláljuk az ellenkező irányú devianciákat: a monogám társadalmakban a barátnők, illetve a prostitúció formájában, a poligám társadalmakban pedig a kedvenc és főfeleségek intézményében.” A zsidó-keresztény kultúrára építkező európai szokások szerint a századfordulón a több ezeréves monogám család az általános elfogadás, azonban a prostitúció intézményesített rendszere, létszáma folyamatosan növekedőben volt. Ennek gazdasági, szociokulturális, mobilitási, biológiai és számtalan egyéb oka is szerepet játszott. Szükségessé vált a nagy létszámú prostituáltak alapos megismerése, az egyéni motivációk felismerése, tendenciák tudományos magyarázata.

A 19. század a modern pszichológiai tudás kezdete. A mentális élet magyarázata a biológiai determinizmus szerint az öröklött lehetőségekből kibontakozó személyiség, amelynek látható anatómiai jelei is vannak: kraniológia, frenológiai, fiziognómiai, karakterológia. Az alábbiakban bemutatjuk azokat az irányvonalakat, amelyekből kialakult az Európa szerte elterjedt prostituáltakat vizsgáló felmérések tudományos háttere.

1. Kraniológia, organológia, frenológia tudománya

A mentális jelenségek magyarázatára, az agyban lévő lokalizációjának keresése során egy új elmélet alakult ki a messmerizmus mellett a kraniológia, vagy organológia, melyet Franz Joseph Gall³(1758-1828) osztrák anatómus indított el, később folytatója Johann Spurzheim⁴

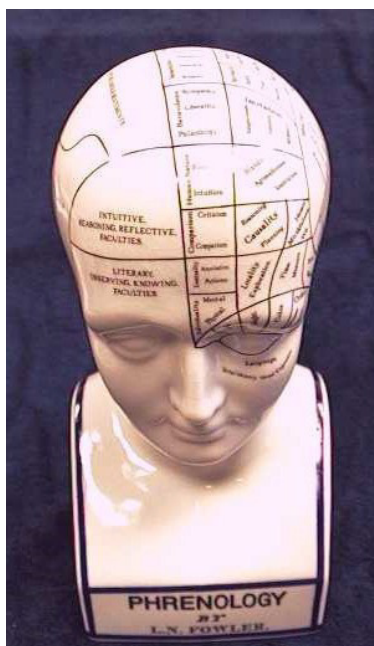
² Csányi Vilmos: Az emberi természet biológiai gyökerei.
www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520.../ch01s07.html

³William A. Lessa. 1957. Franz Joseph Gall, Inventor of Phrenology and His Collection . Erwin H. Ackerknecht, Henri V. Vallois, Claire St. Leon. American Anthropologist volume 59 issue 6 on pages 1141 to 1142
<http://dx.doi.org/10.1525/aa.1957.59.6.02a00670>, François Joseph Gall et sa collection. By Erwin H. Ackerknecht and Henri V. Vallois, Lucile E. Hoyme 1956.: François Joseph Gall et sa collection. By Erwin H. Ackerknecht and Henri V. Vallois. Mémoires du Muséum National d'Histoire Naturelle, n.s. Sér A, t. 10, fasc. 1, pp. 92, 2 pl. Paris, 1955. Phrenology: Fad and science. A 19th-century American crusade. By John D. Davies. 203 pp. Yale Univ. Press, New Haven (Yale Historical Pubs., Miscellany 62), 1955. American Journal of Physical Anthropology volume 14 issue 2 on pages 333 to 336 <http://dx.doi.org/10.1525/aa.1957.59.6.02a00670>

⁴ Spurzheim népszerűsítette a frenológia kifejezést a görög „phrenos” agy szóból. rkölcsi és vallási okokból átnevezte a Gall által az agyfelületen kijelölt 26 területet, amelyeket szerinte keskeny, üres sávok választanak el egymástól. Stanley Finger: Minds Behind the Brain: A History of the Pioneers and Their Discoveries. 2005. Oxford Scholarship Online: January 2010.

<http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780195181821.001.0001/acprof-9780195181821-chapter-9>, <http://dx.doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195181821.003.0018>

(1776-1832) aki a frenológia kifejezést használta e vizsgálódásra először. Rendkívül népszerű mozgalommá vált az az anatómiai elgondolás, hogy a különböző pszichológiai tulajdonságok láthatók, megérinthesek és magyarázhatók az anatómiai elváltozásokban, vagyis a lélek, a jellem kézzel bizonyítható dudorokban tapinthatók. Ez volt a teória igazi empirikus vizsgálata és egyben bizonyítása, hiszen a megfoghatatlan lélek a koponyán tapinthatóvá vált. Ezen megállapítások segítettek a kriminológiai kutatásban, ugyanis ha eltér a lélek a normálistól, vagyis eltérő, deviáns viselkedésű valaki, akkor az a koponya dudoraiban is eltérést mutat, így megállapítások nyerhettek igazolást a bűnelkövető jellemére vonatkozóan. Gall⁵ az első agytérkép megrajzolója a maga anatómiai elgondolása alapján 27 funkcionális központot feltérképezve alkotta meg az első szichológiai⁶ alapon működő agy „térképét.” Gall tézisei szerint „az erkölcsi és szellemi tulajdonságok veleszületettek; ezek működése organikus alapoktól függ; az agy az összes képesség, készség és érzés szerve („a lélek szerve”), az agy annyi részből tevődik össze, amennyi képesség, készség és érzés létezik”.⁷ Spurzheimmel megírja 1810-1819-ben *Az idegrendszer általános anatómiája és fiziológiája, különös tekintettel az agyra, az állatok és az ember különböző intellektuális és morális beállítódásának fejformájuk szerinti megismerési lehetőségeiről szóló megjegyzésekkel* c. munkáját.

1. ábra frenológiai mulázs

Gall a szélsőséges viselkedések magyarázata érdekében bőséges adatokat gyűjtött a börtönökben lévő tolvajok és gyilkosok, valamint az elmebetegek koponyája vizsgálatával.

⁵ Young, Robert M. 1990. *Mind, Brain, and Adaptation in the Nineteenth Century: Cerebral Localization and Its Biological Context from Gall to Ferrier*. Oxford University Press. <http://human-nature.com/mba/mba1.html>

⁶ Pléh Csaba: A lélektan története. 2010. 117. Digitáliskönyvtár.

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_a_lelektan_tortenete/adatok.html

⁷ ibid

Meg volt győződve arról, hogy egy egyén személyisége és képességei azonosíthatók lesznek a koponyájuk alakja alapján a rejtett hajlamok, szenvedélyek a külső koponya jegyek alapján meghatározható.

A későbbi munkák azonban bebizonyították elméletének érvénytelenségét. A frenológia alapvető tévedései pont az elmélete alapja: viselkedést kizárólag az alaki formák alapján határozható meg.

A frenológiának ellentmond a darwini evolúciós fejlődéséről alkotott nézetei mert e nézetben alapvető szerepe van a környezeti hatásnak az egyed fejlődésének alakulásában. *“könnyen tévedhetünk, amikor valamilyen jellemvonásnak fontosságot tulajdonítunk, és azt hisszük, hogy a természetes kiválasztás fejlesztette ki. Semmi esetre sem szabad elfeledkeznünk a megváltozott életkörülmények határozott hatásáról, aztán az úgynevezett spontán változásokról sem (amelyek látszólag igen csekély mértékben függenek a külső feltételek természetétől), vagy a régen elveszett jellegekre való visszaiütés hajlamáról, illetve a bonyolult növekedési törvényekről, mint a korreláció, a kompenzáció, vagy az egyik résznek a másakra gyakorolt nyomása stb., végül a szexuális szelekcióról, amelynek révén a kizárólag az egyik nem számára előnyös jellegek gyakran többé-kevésbé hiánytalanul átöröklődnek a másik nemre, holott annak nincsen haszna belőle. Ám az ily módon közvetve szerzett struktúrák, noha először nem jelentenek előnyt a faj számára, később új életfeltételek között, egy új életmódnak megfelelően, a módosult utódok javára szolgálhatnak.”*

Gall tévedésire nem kellett sokáig várni már 1850-ben Arany János a következőket írja a Bolod Istókban:

Nincs ostobább, mint a külső idombul
Belbecsre vonni következtetést;
Megengedjen dr. Gall, de bolondul
Keresi hajszálak között az észet . . .

Nem mindig hősi termet ad vitézt,
Például ott van a kis törpe lengyel,*)
Szegény! ő meglehetősen majom-ember.
(Arany János: Bolond Istók Ő. ének, 14. versszak)

A 19. század egyik új tudományos megállapításai közül a bűnügyek felderítésére kezdték alkalmazni a biometria,⁹ a frenológiai, a bűnelkövetők nemi jellege miatt kialakult tulajdonságok vizsgálatának tudományos háttérének kidolgozását és alkalmazását.

Az egyének azonosításának meghatározása hosszú folyamatot, sokféle kutatást, felfedezést igényelt. Kezdetben Marcello Malpighi (1628-1694) megállapította, hogy az ujj felületén

⁸ Charles Darwin: On origin of Species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life. London: John Murray. [1st edition] 1859. <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?pageseq=1&itemID=F373&viewtype=side> <http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.68064> ford. A fajok eredete. Természetes kiválasztás útján. Kampis György. Budapest: Neumann Kht., 2004. 149. <http://mek.oszk.hu/05000/05011>

⁹ Sir Edward Henry – bengáli rendőrfőnök – Galtonnal közösen azt a máig használatos rendszert, amely tízujjas ujjlenyomat osztályozási rendszer. 1892-ben Sir Francois Galton volt az, aki tudományosan létrehozta az ujjnyomatok rendszerének alapjait, amelynek eredményeit az „Ujjlenyomatok” című könyvében publikálta. Bonyolultsága ellenére megalapozta az ujjnyomatok azonosításának lehetőségét. Az első ujjlenyomat azonosítási rendszert 1901-ben a New Scotland Yard vezette be Londonban.

különböző rajzolatok találhatók.¹⁰ Az 1800-as években Sir William James Herschel (1833-1917) ismerte fel az ujjlenyomatok személyazonosítási jelentőségét, és azt is kijelentette, hogy az ujj mintázata egyedi, és az egész életen át változatlan marad.¹¹ 1892-ben Sir Francois Galton (1822-1911) tudományosan létrehozta az ujjnyomatok rendszerének alapjait. Galton munkája során Sir Edward Henryvel közösen kidolgozta azt a máig használatos rendszert, amely tízujjas ujjlenyomat osztályozási rendszere. Galton további kutatásai az öröklődő génusz, vagy lángelme¹² megalapozta a későbbi Lombroso elméletét, sokoldalúságát, magas intelligenciáját mutatja az örökléssel¹³ és statisztikával¹⁴ foglalkozó fejtegetései. Kriminológiai tudomány fejlődése is e korszakban lényegesen előremozdult, részben az azonosítás biometria új ismeretanyagával részben a női és férfi bűnelkövetés magyarázatának vélt okaival. Míg az ujjlenyomat teljesen egyéni a nemek szerepe egyáltalán nem jellemző a kezdeti felismerésben, addig a bűnelkövetők a nemek közötti különbség okai jelentették a fő kérdést. A két nem kétféle jellemmel vesz részt a bűnözésben, vagy deviáns viselkedésben. De a tévedés korai felismerése ellenére Gall gondolatát továbbviszi Cesare Lombroso és William Ferrero is, akik 1895-ben azzal az elmélettel álltak elő, hogy a nőkhöz kapcsolódó cselekmények pl. a prostitúció, vagy a tipikusan női bűnelkövetési formák velük születettek, fizikai karakterisztikájukra vezethetők vissza – azzal a kiegészítéssel, hogy természetes módon ezek a cselekmények rendszerint kisebb veszélyt jelentenek a társadalomra, mint a férfi társaik által elkövetettek. A nőkre vonatkozó kriminológiai korabeli szakirodalomban megtaláljuk a determinizmus elméletét. Ez az elmélet az öröklött, alkati jellegű adottságok alapján eleve meghatározottnak tartja az ember sorsát, így a bűnöző nő magatartását is. Lombroso és Ferrero munkája a női bűnözésről¹⁵ jellegzetes terméke a századforduló biologizmusának. Emiatt a biológiai determinizmus okán sose oldódik fel a mély ellentét a férfiak és nők között. Biológiai determinista szemlélet követői közül nagy port kavarázó Otto Weininger¹⁶ lesújtó véleménnyel lesz az általános „Nőről” mint a másik nem képviselőjéről, aki kevesebb értékű, mint a Férfi, s magában hordozza az egyik női deviáns viselkedési megnyilvánulást, a prostitúciót. Lombroso elveit követi, aki úgy gondolja, a hazugság a női karakter organikus része; a nő igazságérzete hiányzik; kevesebbet gondolkodik, és nem tud

¹⁰ Proceedings of the Royal Society of London. Taylor and Francis. 1876. Vol. XXII. 520.

<https://books.google.hu/books?id=iDYvAQAAMAAJ&pg=PA520&dq=Malpighi,+finger+skin&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwiYg4zXgNrQAhWILMAKHZ5JBvMQ6AEIPDAE#v=onepage&q=Malpighi%2C%20fingerprint%20&f=false>, Max M. Houck (ed): Forensic fingerprints. Elsevier. 2016. 60.

https://books.google.hu/books?id=x7fCQAAQBAJ&pg=PA60&lpg=PA60&dq=Malpighi,+finger+skin&source=bl&ots=cNjn5W3-hr&sig=WLfkYvm08RcW59ZdGire8RaVWPA&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwiYrM-8_9nQAhUJBsAKHUf7CAwQ6AEINTAD#v=onepage&q=Malpighi%2C%20finger%20skin&f=false

¹¹ Sir William J. Herschel, Bart. The origin of finger-printing. Humphry Milford. Oxford University press. 1916. <http://galton.org/fingerprints/books/herschel/herschel-1916-origins-1up.pdf>

¹² Galton, Fr.: *Hereditary Genius: An inquiry into its laws and consequences*. (Öröklött lángelme: az öröklődés törvényeiről és következményeiről) (1869) <http://dx.doi.org/10.1037/13474-000>

¹³ Galton, Fr.: *English Men of Science: Their Nature and Nurture* London, Macmillan and Co. 1874. <http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.29770>

¹⁴ 1860-as évek végén Galton kigondolta a szórás (átlagos eltérés). Feltalálta a regresszió sorozat használatát, és ő volt az első, aki leírta és megmagyarázta a regresszió közös jelenségét az átlag irányába

¹⁵ Lombroso, Cesare – Ferrero, William: *The Female Offender*. D. Appleton and Company, New York, 1895. <https://archive.org/details/femaleoffender00lomb>, <http://dx.doi.org/10.1037/14150-000>

¹⁶ Otto Weininger: *Nem és jellem*. Dick manó. Budapest. 1913. ford. Gábor Andor.

különbséget tenni igaz és hamis között. Mégis azért bűnöznek a nők kevesebbet, mert lusták, és a férfiak visszatartják őket. De attól még bennük lesz az ösztön, ezért bűnöző hajlamukat a szexualitásban vezetik le.¹⁷ A női bűnözések közé tartozó viselkedési módok: az öngyilkosság, az alkoholizmus, a prostitúció, a tetoválás, stb. A női bűnözés alacsony száma azért alakulhatott ki, mert a nők szorosabb társadalmi kontroll alatt állnak a családban, a szűkebb társadalmi környezetben, melynek további hatása, hogy intenzívebb függő viszony alakul ki a mikrokörnyezettel, amely csökkenti a deviáns, bűnöző csoportok rájuk gyakorolt hatását.

2. A fiziognómia¹⁸ és a karakterológia tudománya

A fiziognómia szó - melynek az arcisme (arctan), az arcolvasás (arcelemzés) tudományát jelenti. A fiziognómia alapfeltevése, hogy a test és a lélek szoros kapcsolatban van egymással, vagyis az ember külső megjelenése - elsősorban az arc kifejezése, arcvonásai - alapján következtetni lehet a belső jellemzőire, a személyiségére, jellemére, karakterre. Már az ókori kultúrák is mind foglalkoztak a test és lélek látható, arcon megjelenő jeleivel, amelyek bizonyos típusjegyeit hordozzák. Hippokrates, Aristoteles, részletesen foglalkozik ezekkel a jellemvonásokkal.¹⁹ A Bibliában is megtaláljuk nyomait e magyarázatnak: *A test lámpása a szem. Ha azért a te szemed tiszta, a te egész tested világos lesz.* (Máté 6.22.)

Az anatómiai ismeretek, valamint a jellem kapcsolatának új értelmezése a frenológiával minőségileg más tartalmakkal telten kiegészítette a jellem megismerésének lehetőségeit, a koponya elváltozásai és a pszichikai beállítódás közötti kapcsolat kutatása még további lendületet kapott. Jeles képviselője Johann Kaspar Lavater (1741-1801) teológus, lelkész, aki az arc vonásait és a lélek szenvedélyeit tanulmányozza. Fiziognómiai folyóiratot szerkeszt. 1774-től 1778-ig publikált négykötetes művét, melynek címe: *Physiognomische Fragmente zur Beförderung der Menschenkenntnis und Menschenliebe*.²⁰

Az arcismeretről remek átfogó tanulmányt írt Umberto Eco, melyben röviden összefoglalja a lényegét e tudománynak:

„A természetes arcismeret e kettős használata (csúnya és rossz; szép és gonosz; csúnya és jó; szép és jó) nyilvánvalóan antik hagyományokat követ: egyrészt azt a hajlamot, hogy a lelket az archoz kapcsoljuk, másrészt azt a - meglehetősen katolikus - hajlandóságot, hogy a szépségben a gonosz álarcát lássuk. A természetes arcismeret állhatatlanságával szemben a tudományosnak mondott fiziognómia nem hódol be könnyű asszociációknak: nem a szépség az, ami szükségszerűen kifejezi a pozitív érzületet; vizsgálódása finomabb jelzések mentén halad”²¹.

¹⁷ Korinek László: Nemek szexualitás, bűnözés. Pécsi Határőr, Tud. Közl. 2007. VIII.1-26.
<http://www.pecshor.hu/periodika/2007/VIII/korinek.pdf>

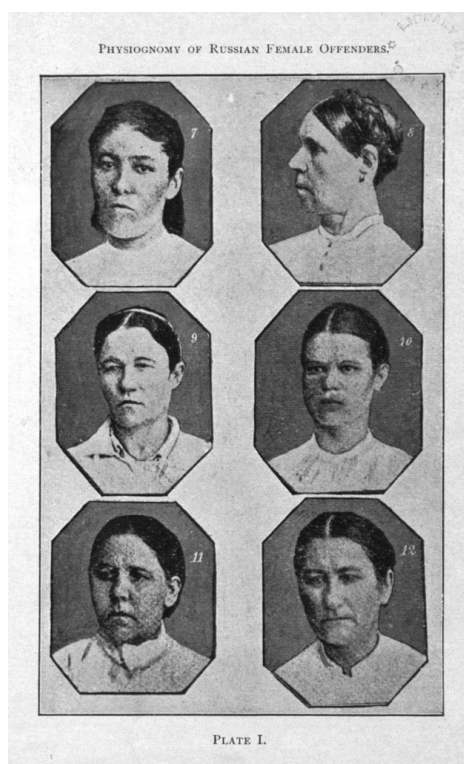
¹⁸ „természet”, „lelki alkat”, „jellem” jelentésű phüszisz és az „értelmezés”, „vagy megítélés” jelentést hordozó gnóma görög szavakból tevődik össze.

¹⁹ Hillel D. Braudenor: Intuition in Medicine: A Philosophical Defense of Clinical Reasoning. University Of Chicago Press. 2012. 196. <http://dx.doi.org/10.7208/chicago/9780226071688.001.0001>

²⁰ Lavater, Johann Caspar: Physiognomische Fragmente, zur Beförderung der Menschenkenntnis und Menschenliebe. Weidmann und Reich; Steiner. Bd. 1. Leipzig u. a., 1775.

²¹ Umberto Eco: Az arc nyelvezete (fiziognómia). Lettre 53. 2004. Nyár.
<http://epa.oszk.hu/00000/00012/00037/eco.htm>

2. ábra Orosz prostituáltak fiziognómiai képe

A fiziognómia a koponya-tanból fejlődött ki, a karakterológia mindazt pótolta, illetve kiegészítette, ami hiányzott a frenológiából. A modern karakterológia (jellemtan) megalapítója C. G. Carus (1846), az elnevezés J. Bahnsentől (1867) származik. Frenológiai vizsgálatait után néhány évvel Carus már nemcsak a koponya anatómiáját vizsgálja, hanem összetett jellemvonásokat keres, így a testtartás és mozgás, együtt az arckifejezés „symbolikájával” írja meg több mint 40 éves vizsgálódásait és tapasztalatait „*Symbolik der menschlichen Gestalt*” című könyvben. Ebben a könyvben már a pszichológia is megjelenik, az álom, mint a tudat alatti létnek a megjelenése, pszichiátriai szemlélettel.²² Így lassan tágul a karakterológia kutatások módszerei más tudományágakkal és megfigyelésekkel kiegészül a fiziognómia, pszichoanalízis, grafológia, mozgás- és kézismeret tudásanyagával (Dilthey, Kretschmer, Klages, Jung, stb.).

Carus összehasonlító anatómiai vizsgálatait az idegrendszer és a vitális funkciók összefüggéseinek megállapítására irányultak, s e törekvéseiben a „nem normális”, deviáns, nem mindennapi, sőt erkölcsileg is kifogásolható deviáns viselkedések kialakulásának magyarázatát is megtalálhatjuk.

2. Morálstatisztika

A morál statisztika a statisztikának egyik ága, amely a társadalom közérkölciségi állapotával foglalkozó tudománya az erkölccsel kapcsolatos jelenségek, vétségek, statisztikai gyakoriságának, mértékének, nagyságának megszámlálására, összegezésére alapítja

ismereteinket. Minden olyan emberi cselekvés, mely erkölcsi megítélést vesz számba, dolgozza fel, tárgya lehet ennek a statisztikának. A századforduló erkölcsileg elítélt viselkedései: a bűnözés, az alkoholizmus, nők számára a prostitúció, a tetoválás, öngyilkosság, elmebetegség esetenként a válás, törvénytelen szülés és születés, venerológiai betegségek kategóriáiba sorolható események. Ezen nagyszámú adatok összegyűjtése és értékelése adta a statisztikai mátrixát a morálstatisztikának, amely a közerkölcsöket élesen sértette. A többség által immorálisnak tekintett magatartásokkal foglalkoztak.²³ Feltételezték, hogy mindezen tevékenységek pontos szimptomáit adják a civilizáció előrehaladásával jelentkező torzulásoknak.

A statisztika tudományból²⁴ fejlődött ki, s mint ismeretes a keresztény erkölcsiség által megvetett, deviáns viselkedés kimutatását jelentette a statisztikai mátrixok létrehívásának módszerével. Ezzel az alkalmazott módszerrel próbálták a bűnözői alkat, vagy jellem általánosítását és csoportosítását tudományos módszerrel leírni azokat a szociológiai, illetve antropológiai vizsgálatok eredményét bizonyos társadalmi rétegeknek, csoportoknak, vagy egyes csoportosulások szoció-patológiai jelenségek vizsgálatával, s a kapott számadatok révén megmagyarázni és egyben bizonyítani állításaikat, hogy biológiai jellemzők determinálják egy-egyén szociális viselkedését.

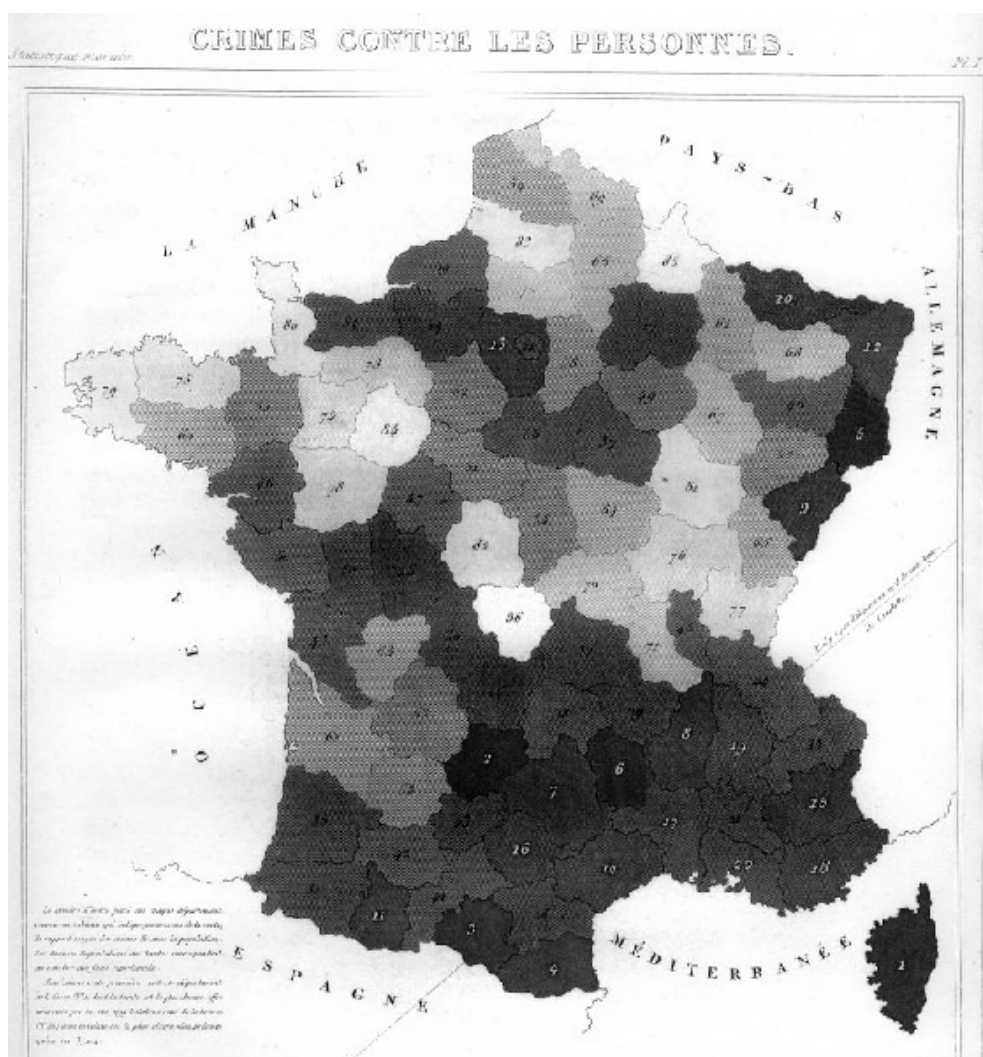
Kérdőíves módszert alkalmaztak, hogy felderítsék a prostitúciós "karrier" elérésének körülményeit. A kérdőívek alapjait Francis Galton szerkesztette és az általa kidolgozott tényezőkre figyelve a legapróbb részletekre is kiterjedt, és feltérképezte, hogy az életút során milyen események, motivációk voltak döntő hatással a prostitúció választására. Nagy figyelmet kaptak a genetikai, örökletes tényezők, a vérségi kapcsolatokban fellelhető esetleges zavarok, eltérések is. Galton szerint a mentális és fizikai jellemzők kialakulásában fontos szerep jut az öröklődésnek.

Quételet (1796 – 1874) szerint az eltérő bűnözési ráta a nő életmódjára és szokásainak sajátosságaira vezethető vissza. Könyvében²⁵ (1842) nem csak a férfi és nő bűnözés aránytalanságáról ír: 100 férfi bűnözőre 26 bűnöző nő esik. Vizsgálata szerint a női elkövetők inkább erkölcsi szégyen hatása alatt vannak.²⁶

A morálstatisztika másik nagy alakja André-Michel Guerry (1802-1866), grafikai ábrázolással *vizuálstatisztikát* alkotott, térképeken megrajzolva az előfordulás sűrűségét, gyakoriságát speciális táblákban az ún. *tableau graphique* formában közli, megalkotva ezzel a többváltozós földrajzi szempontból érdekes és új formáját a statisztikának. Történelmi jelentőségű, hogy ezek az adatok lehetőséget adnak arra, hogy a modern módszerekkel: statisztikák, grafika, tematikus kartográfia és „geovizualizációval” dinamikusan szemléletesebbé és változatosabbá tegye a statisztika látható élményét, vizualizációját, érthetőségét.

²² Schultheisz Emil: Carl Gustav Carus. http://mek.oszk.hu/05400/05425/pdf/Schultheisz_Carus.pdf

Gerry 1833-ban megjelent írása *Essay sur la statistique morale de France* bűncselekményekkel kapcsolatos, különböző dimenzió mentén részletezett táblázatok (a bűncselekmény típusa, a vádlott neme, életkora), idősorokat és ugyanezen morálstatistikai jelenségek térbeli eloszlását mutatja be. 1864-ben megjelent művében *Statistique Morale de l'Angleterre Comparée avec la Statistique Morale de la France* Franciaországban és Angliában 25 év alatti elkövetők bűncselekményeivel és öngyilkosságaival foglalkozott (225 ezer bűncselekményi és 85 ezer öngyilkossági leírás, lelet alapján).

3. ábra Personal crime by André-Michel Guerry

4. Kriminál antropológia

A 19. utolsó harmadában az anatómiai szisztémák keresése ígéretesnek tűnt, mivel úgy gondolták, hogy a forma a természet és működés kulcsa. Például, a koponya szögeinek vizsgálata alapján, amelynek Pieter Camper volt az úttörője, egy új fizikai antropológia jött

létre, amely megpróbálta elhelyezni a különböző faji típusok megkülönböztető karakterisztikáit.

Külön vizsgálódás tárgyát képezte a kriminalisztikában a bűnelkövetők jellemének ismerete a már ismert antropológiai módszerekkel.

Lombroso Cesare (1835-1909) olasz elmeorvos²⁷ 1876-ban megjelent és óriási feltűnést keltett kriminál-antropológiai tárgyú könyvében azt a tételt állította fel, hogy a gonosztevők szervezete és veleszületett hajlamai már eleve különböznek, az ún. „rendes emberek” testi és lelki berendezésétől, bűnelkövetésük egyenes következménye az antropológiai eltérés miatt jött létre. Így van ez a prostituáltakkal is. Tehát a prostituált nem a rossz családi és gazdasági viszonyok, a nevelés, vagyis a szocializáció hiányossága, a környezet rossz példaadása miatt

lesz prostituálttá, hanem a testi és szellemi jelek által kifejezett veleszületett lelki degenerációja miatt. E szomatikus és pszichés degenerációs jeleket a prostituáltaknál Lombroso nagyobb tömegben vélte megtalálni, mint az egyéb női bűnözőknél. Ezen kívül úgy gondolta a prostituált habitusa növeli az egyéb bűnözési hajlamot is (lopás, hazudozás), a bűnöző világhoz való ösztönszerű vonzódásában, az erkölcsi érzés defektusában, munkakerülésben, rendetlenségben, alkoholizmusban, a tekintélytisztelet hiányában, a társadalmi rendből való kiközösítéssel szembeni közönyösségben is megtalálható.

²³ Zygmunt Bauman: *The individualized Society*. Polity. 2001.

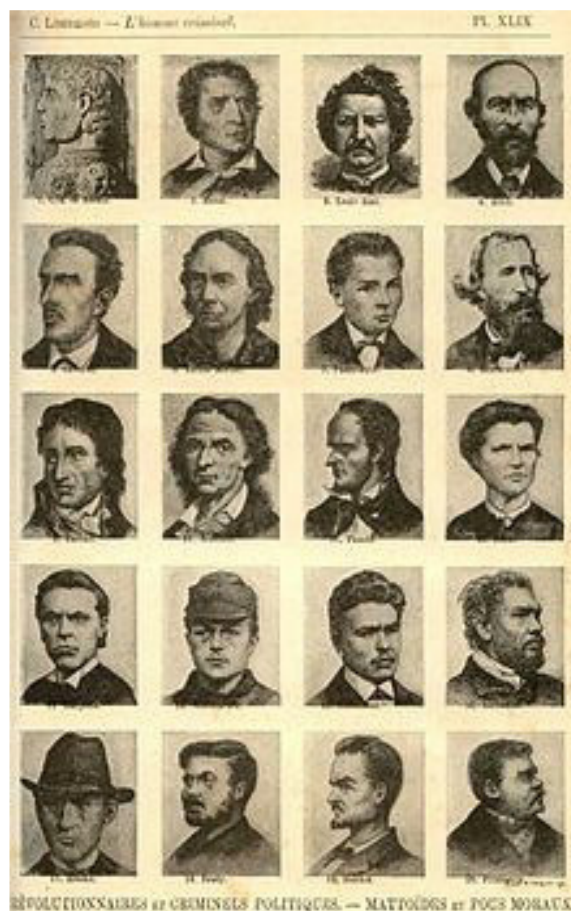
²⁴ Adolphe Quételet 1796–1874, Francis Galton 1822–1911, Karl Pearson 1857–1936 A morálstatisztika alapítóatyja: Johann Peter Süßmilch (1707-1787), majd André-Michel Guerry (1802-1866) 1833-ban megjelent írása (*Essay sur la statistique morale de France*) bűncselekményekkel kapcsolatos, különböző dimenzió mentén részletezett táblázatok (a bűncselekmény típusa, a vádlott neme, életkora), idősorokat és ugyanezen morálstatisztikai jelenségek térbeli eloszlását és annotációját tartalmazták az 1864-ben megjelent művében (*Statistique Morale de l'Angleterre Comparée avec la Statistique Morale de la France*)

²⁵ Adolphin Quetelet 1883.: Adolphe Quetelet's Research on the propensity for crime at different ages. Incinati: Anderson.(1984), David Levinson: *Encyclopedia of Crime and Punishment*. Sage. 2012. 176. <https://doi.org/10.4135/9781412950664.n395>

²⁶ Piers Beirne: *Inventing Criminology: Essay on Rise of 'Homo criminals'* State University of New York Press, 1993. 86. <https://doi.org/10.2307/2076418>

²⁷ A bűnözés problémája mellett Lombroso még nagyon sok kérdéssel foglalkozott: írt könyvet (az anarchizmus indulása idején) a politikai bűnözés és a forradalom összefüggéséről, a hipnózisról, a spiritizmusról és a grafológiáról.

4. ábra Kriminal atropológia Lombroso képei

Eljut odáig, hogy a prostitúció egy biológiai degeneráció. Megalkotott új fogalom: a biológiai degeneráció, *parazitizmus*, tehát mások munkájának gyümölcsét fogja kicsalni, ellopni, koldulni, vagyis a „*teste felajánlásával koldul a kéjő*”. Ez a szemlélet kizárólag a kliens, vagyis a férfi szemszögéből vizsgálódik egyrészt hogy koldul, a prostituált fékezhetetlen szexuális vágyával ostromolja a szegény ártatlan férfiakat, s viszik a bűn útjára, másrészt semmittevő, parazita, mely szerint a szexus kellemes időtöltés, ha egy nap 8-12 klienset kell „kiszolgálni” az semmiség. És a nyelvi kifejezés hűen tükrözi azt a megtévesztést, hogy kéjő, vagy örömlány, stb. amely csak és kizárólag a felhasználó, a kliens vélt érzéseit nevezi meg, sohasem a prostituált kéjéről, örömről van itt szó.

Lombroso szerint is azért vannak, akiknél a prostituálódást nem a veleszületett karakter váltja ki, hanem az alkalom szüli, s nem a bennük lakozó *moral insanity* az egyedüli ok.

Lombroso hatására az antropológiai vizsgálatok elindultak. A koponyaalkat és egyéb más testi jellemzők, valamint a bűnözés közötti összefüggésre, ill. esetünkben a prostitúciós „eredetre” keresték a tipikust. Ezt az elméletet később megcáfolták, de az 1870-es évektől a legkülönbözőbb méréseket végeztek eme elmélet bebizonyítására.

Enrico Ferrero (1856–1929) Lombroso munkatársa (veje) és követője volt. A veleszületett bűnözési hajlam *reo nato* elméletét tovább fejlesztette, s arra a megállapításra jutott a bűnözésnek egyidejűleg nemcsak biológiai, de társadalmi, és lélektani hatásai is vannak. Tehát elmélete szerint a deviáns magatartás kialakulásának a másik útja a szocializációs folyamat, ennek hibáiban keresendő az elfajulás. Egyik oldalról adott az egyén a saját fizikai, biológiai, vagy pszichikai defektusai, veleszületett negatív erkölcsi tulajdonságai, másik oldalon ott áll a közösség (a csoport, vagy az egész társadalom), amely elvárja saját normáinak követését. A deviáns magatartást ugyanazok a társadalmi jelenségek hozzák létre, mint a normának megfelelő viselkedést, de eltérő és sajátos arányban, helyen, időben és feltételekkel. Mint kriminál-szociológus főművében (1895)²⁸ a kriminogén tényezőket három csoportba sorolta:

- antropológiai (kor, szervi és lélektani tényezők, nem)
- fizikai (éghajlat, földrajzi fekvés)
- társadalmi tényezők

De Lombroso kriminalantropológiáját sosem tagadta meg. A vélt atavisztikus jegyeket a prostituáltakon megfigyelték, kiemelve azt a fejlődési rendellenességet, hogy férfias tulajdonság is jelen lehet pl. a csalásra, szélhámosságra való hajlam. A női bűnözés eszerint biológiai okokra vezethető vissza, amely vagy orvosolható, vagy pedig a társadalomból való kirekesztéssel rendezhető. A darwini evolúciós elvet követve: *Criminal cranius* vagyis bűnözők koponyája árulkodó lehet az antropológus-orvos számára. Ezek az emberek Lombroso szerint „erkölcsi betegek,” így törvényes megbüntetésük nem igazságos, miután öröklött tulajdonságaikról nem tehetnek. Ha viszont ez a tétele igaz, akkor a gonosztevő bizonyos tekintetben olyan, mint az őrült, amely bár kárt okozhat a társadalomnak, de gyógyítható, mégpedig erre specializált intézetben. Vagyis medikalizált lesz, egyfajta elzártság és orvosi felügyelet jár ezeknek az embereknek, nem pedig, mint az előző időkben kriminalizált formában büntetés, kitiltás, kínzás.

A testalkat és a bűnözési hajlam tudományos vizsgálódását nagyban beárnyékolja az, hogy az e téren végzett tanulmányok alanyai jórészt javítóintézeti neveltek, vagy elmeorvosintézeti betegek voltak.

Lombroso szerint az idiótától kezdve a szellemi intelligencia minden skálája fellelhető közöttük. A csökkent szellemi képességű, vagy gyengeelméjű nők nem képesek sem állásukat megtartani pl. cselédként, mert a követelményeknek nem tudnak megfelelni, s előbb utóbb utcára kerülnek fedél nélkül, amely egyenes utat jelent a prostitúcióhoz.

Általában a női bűnelkövetők között a prostitúción kívül a leggyakoribb delictum a lopás, a prostituáltak között is gyakran szerepel ez a bűnelkövetés, de ezt speciális lopásnak tulajdonították, ezért külön nevet is adtak ennek, s ez a *cohabitatio lopás*, amelyről sokkal kevesebb feljelentés és rendőrségi eset lett, mint amilyen gyakorisággal fordult elő.

²⁸ Lombroso C, Ferrero G: Female offender. 1895. <https://doi.org/10.1037/14150-000>

A bűnöző - Lombroso szerint - olyan antropológiai típus, akit alkata, örökletes tulajdonságai predesztinálják a degenerációra. Bizonyos antropológiai, morfológiai jegyek (az arcvonások, az arcforma, a fejforma, a felépítés), amelyeket Lombroso részletesen leírt, felismerhetővé teszik a bűnöző embert. Tévedéseire már korán rámutatott a pszichiátria tudománya, kimutatva, hogy az antropológiai jegyek csak annyiban játszhatnak szerepet a bűnözővé válásban, amennyiben alapjai az egyént ért társadalmi hatások. Az őt ért bírálatok, az újabb klinikai és börtönvizsgálati tapasztalatai, elemzései során Lombroso többször változtatott felfogásán, de a született bűnözőkről vallott elméletét ezután sem adta fel.

Azonban lelkes hívek és tanítványok követték elképzeléseit, többek között Paula Tarnowsky az elsők közötti női orvos Szentpéterváron, aki mentális betegségekkel foglalkozott, férje pedig híres szifidológus, aki Albert Neisser (1855-1916) tanítványa volt. E házaspár a

Prostituáltak felmérései, adatai

A fent leírt kialakult tudományágak segítségével nemzetközi szinten történt, több országban egyszerre felmérés a prostituáltak között, néha összehangolt módon, illetve a tudósok élénken leveleztek egymással és megosztották egymás között adataikat.

Nagy szerepe volt ebben Albert Neissernek és Karl Bonhoeffernek – Breslauban, Tarnowsky Paulának és férjének Szentpéterváron, és Hollós Istvánnak- Budapesten.

1. Tarnowsky Paula Szentpéterváron

Igyekezett Lombroso és Ferrero állításait megrögzött prostituáltakon végzett vizsgálataival alátámasztani.²⁹ Megállapításai szerint az ezeknél fellelhető koponyaméretetek, az elfajulásos jelek csoportos előfordulása és a meglevő lelki degenerációs tünetek egyenesen ráutalnak arra, hogy örökletes alapon terheltségben szenvednek, ami őket a prostitúcióra hajtja.

Tarnowsky a szentpétervári Kalinkin-kórházban fekvő, s legalább három év óta bordélyházban tartózkodó 150 prostituáltat vizsgált.³⁰ Felmérésének igazolásául kontroll csoportot is alkalmazott. Így a 150 vizsgált „beteg” prostituáltak adatait ugyanolyan létszámú nem prostituált nőkkel 100 parasztnővel és 50 un. városi entellektüellel vetette össze.

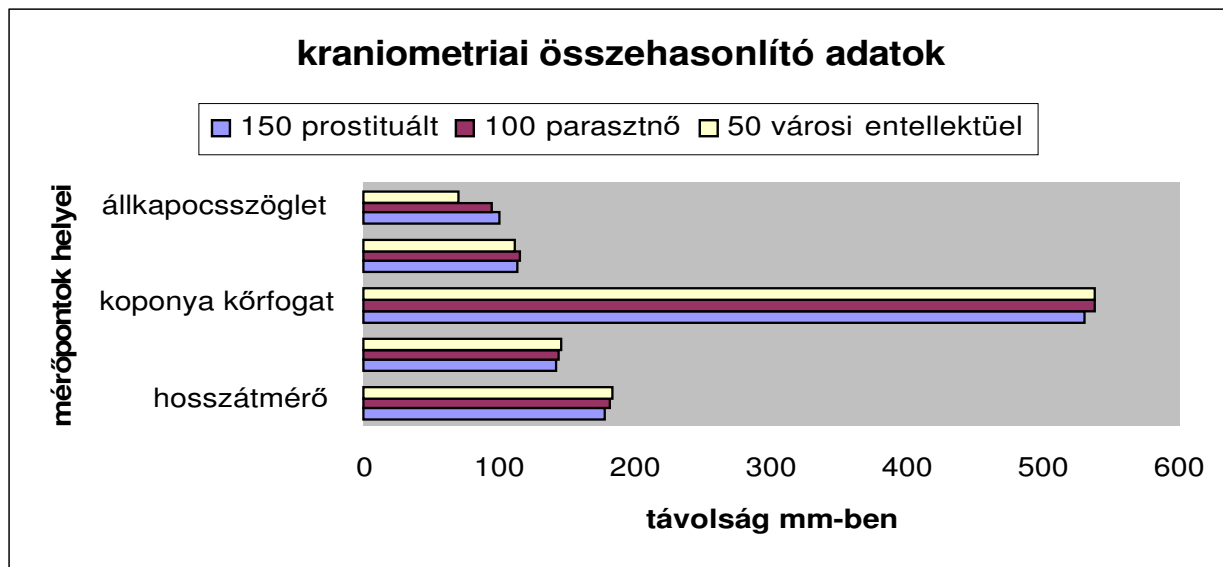
5. ábra Pauline Tarnowsky gyűjteményéből
6.

A mérések alapján arra a következtetésre jutott, hogy a legfontosabb koponyaátmérők, melyet a Broca-féle diameterrel antero-posterior (hosszirányú átmérő) irányban mért, a legnagyobb harántátmérő kisebb a prostituáltaknál, mint a parasztnőknél, akiknek viszont kisebb, mint a városi intelligencia nőinél. Elgondolásuk szerint a kisebb koponyaméretekből következik a koponya úrtartalom csekélyebb volta, az agy kisebb súlya, s ezzel együtt a szellemi fejlettség és erkölcsi felfogás alacsonyabb foka. Ezzel szemben a prostituáltakon az arccsontok méretei (a járomcsontok, az állkapocsszögletek távolságai) nagyobbak, mint a másik két kategóriánál. Vizsgálati adatai szerint a prostituált nők koponyájának átmérője átlag 178,28 cm.; a falun lakó, földműveléssel foglalkozó nőké: 181,45 cm., és az intelligens városi nőké: 183,20 cm. Ellenben az arcrészek, a szájpadrás, a prostituált nőnél jóval nagyobb, mint amazoknál. Ez utóbbi körülmény a nagyobb fokú érzékiségre, míg a kisebb koponyaméret az agyvelő kevesebb mennyiségére enged következtetni.

Adatok, átmérők	150 prostituált	100 parasztnő	50 városi entellektuel
hosszátmérő	178.28 mm	181.45 mm	183.20 mm
Harántátmérő	142.51	144.80	145.20
koponya körfogat	531.62	537.00	538.50
járomív-köz	113.25	111.60	112.70
állkapocsszöglet-köz	100.10	95.36	98.00

7. ábra Tarnowsky P. koponya felmérései Szentpéterváron

Míg az intelligens nőknél 2%-ban, a parasztnőknél 14%-ban talált Tarnowsky sematikus elváltozásokat, addig a prostituáltaknál 82.6%-ban koponya rendellenességet (plagio-, platy-, sphen-, oxikephalia), ferde, benyomott, nyeregorrot, sajkaalakú, vagy túl rövid szájpadrát, farkastorkot, kettős nyelvcsapot, nyúlajkat, foganomáliákat, Hutchinson-fogakat, a fülkagyló különféle szokatlanságát, így lenőtt, szabálytalan alakú és elhelyezésű fülkagylót, odanőtt fülcimpát, az arc ferdeségét, a végtagok különlegességét stb.

7. ábra Tarnowsky kraniometriai adatai

Míg az intelligens nőknél 2%-ban, a parasztnőknél 14%-ban talált Tarnowsky sematikus elváltozásokat, addig a prostituáltaknál 82.6%-ban koponya rendellenességet (plagio-, platy-, spheno-, oxikephalia), ferde, benyomott, nyeregorrot, sajkaalakú, vagy túl rövid szájpado, farkastorkot, kettős nyelvcsapot, nyúlajkat, foganomáliákat, Hutchinson-fogakat, a fülkagyló különféle szokatlanságát, így lenőtt, szabálytalan alakú és elhelyezésű fülkagylót, odanőtt fülcimpát, az arc ferdeségét, a végtagok különlegességét stb.

Felméréseit összesítve az alábbi táblázatban láthatóak azok a fiziológiai, lelki és szociális elváltozások, amelyeket tapasztaltak a prostituáltak felmérésénél.

<i>szomatikus</i>	<i>lelki</i>	<i>szociális</i>
<i>menstruáció</i>	<i>moral insanitv</i>	<i>hazudozás</i>
<i>szülések kis száma</i>	<i>etikai képesség csökkenése</i>	<i>lopás</i>
<i>vaginális aciditás</i>	<i>szeméremérzet hiánya</i>	<i>bűnözés</i>
<i>elhízásra való hajlam</i>	<i>munkától való iszony</i>	<i>munkakerülés</i>
<i>falánkság</i>		
<i>mély hang (vox rauca)</i>	<i>koncentráció hiánya</i>	<i>parazitizmus</i>
<i>tisztátalanság-tetű</i>	<i>könnyelműség</i>	<i>cohabitációs lopás</i>
<i>daganatos betegségek</i>	<i>megbízhatatlanság</i>	<i>iskolázottság</i>
<i>fogak- Hutchinson trias</i>	<i>dühkitörések</i>	<i>vallás</i>
<i>tetoválás</i>	<i>bosszúállás</i>	<i>halál - ablakon való kidobás</i>
<i>tbc</i>		<i>gazdasági romlás</i>
		<i>lakásviszonyok</i>

8. ábra Prostituáltak szomatikus, lelki és szociális problémái Parent-Duchatelet és Lombroso mintája alapján

Mindezen kimutatás arra utal, hogy minden prostituált, fejlődésében elmaradt, terheltégben szenvedő nő, akinek szellemi és erkölcsi degeneráltsága, legfőképp az erkölcsi érzés hiányában és a kicsapongó szexuális életben nyilvánul meg. Épp ilyen téves és túlzott Lombroso azon állítása, hogy minden prostituált veleszületett hajlammal bír a bűnözésre, minden jobb érzésre képtelen, sem a szülők iránti tiszteletet, sem az anyai szeretetet nem ismeri, hazug, lopásra és alkoholizmusra hajlamos, munkakerülő, tisztátalan stb. Mindezen tételekben kevés igazság és rettenetes túlzás van összevegyítve.

A megjavításukra irányuló törekvés a legtöbb esetben hiábavaló; akinek nincs zenei hallása, még ha szereti is a zenét, nem lehet valamely hangszer játszására megtanítani; Tarnowsky szerint épp ily kevés sikerrel lehet megrögzött prostituáltba erényt és jó tulajdonságokat beoltani, pedig sokan áhítattal hallgatták a nevelő, felemelő szózatokat. De hogy lelkük termékeny talajjá válják, ahhoz a prostituáltaknál az alapprincípiumok hiányoznak.³¹

2. Bonhoffer és Neisser vizsgálatai Breslau,

Karl Bonhoffer (1828–1907) pszichiáter kutatásai szerint 190 szabadságvesztés-büntetésre ítélt prostituált elme-szakértői vizsgálatát

Kórképek	%-os előfordulás
Idióta	3.1
Imbecillis	28.0
Hysteriás	5.2
Epilepsiás	7.0
Paralyticus	1.0
Alkoholista	21.0
Lelki elváltozás	33.0

9. Bonhoffer elmeszakértői vizsgálati eredménye %-ban 190prostituáltan

elvégezve azt találta, hogy közülük 100 iszákos szülőktől származott. Kutatásában 33%-bán nem talált kóros lelki elváltozást; a fennmaradó 67% érintett, vagyis valamilyen pszichiátriai kórképben szenvedett (ábra).

Bonhoffer vizsgálatai szerint az ú.n. késői prostituáltakat, akik egy bizonyos koron túl lettek prostituáltakká, többnyire a kialakult iszákosságuk miatt léptek erre a pályára, míg a fiatalon kezdőket az életmódjuk tett alkoholistává.

Azt is vizsgálta Bonhoffer 679 bejegyzett kéjnézőn, hogy a bejegyzésnek mi volt a kényszerítő oka és a következő eredményt találta³²:

³¹ Bíró Béla: A prostitúció. A M. Kir. Rendőrség Országos szaktanfolyamainak kiadványa Budapest.1933. 60.

Kényszerbejegyzés oka	A nők száma
Bejegyzett kéjné által tett feljelentés alapján	219
házbeli lakó feljelentése alapján	28
féltékeny vagy nemi fertőzött férfi feljelentése	61
Férj feljelentése szerint	2
Szülőpk rokonok feljelentése	5
Rendörközeg bejelentése	3
Névtelen feljelentés szerint	12
Rendőrség által előállított	318

10. ábra Bonhoeffer 679 bejegyzett kéjné kényszerbejegyzésének okitényezői

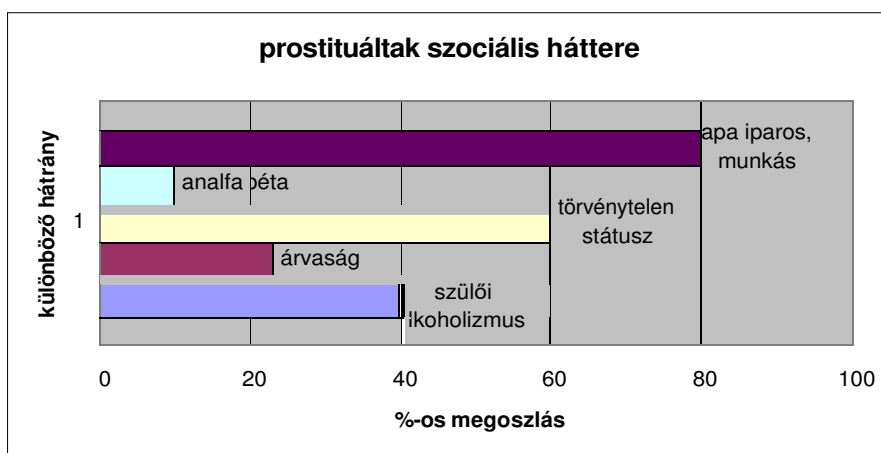
Véleménye szerint az idősebb kéjnéket sokszor a nyomor, a munkanélküliség kényszeríti a prostitúcióra, a fiatalkorúakat azonban legtöbbször szellemi, lelki defektusok, hiányos nevelés, lustaság, hiúság, energia hiánya, vagy csábítás kergeti az erkölcstelen életmódra.

Neisser adatai szerint 679 Boroszlóban bejegyzett nő közül 150 volt olyan, aki nem a szülői házban nevelkedett, 83, tehát 12,2%-a törvénytelen születésű, 20% árva volt, tehát oly viszonyok közt születtek és nevelkedtek föl, amelyek az erkölcsi züllés útját elősegíthették.

A gonorrhoeára vonatkozólag Neisser adataiból megállapítható, hogy az idősebb 30–40 éves kéjnéknek csak 5%-a, a fiatalabb 21–24 éves kéjnéknek 38%-a gonorrhoeas.

A porosz prostituáltak szociális háttere különböző szociális hátrányt jelentett a felmérésben részt vettek között a szülők foglalkozása, edukálatlansága, vagy annak igen alacsony foka, a születés törvénytelen státusza, az árvaság léte és szülői alkoholizmus mind oka lehet a prostitúciós karrier elkezdéséhez

³² Schreiber Emil: A prostitúció. Budapest. Pátria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság. 1917. 55.

11. ábra Breslau-i prostituáltak családi adatai

3. Hollós István, Schreiber Emil vizsgálata, Budapest

Hollós István a Lipót-mezei állami elmegyógyintézet főorvosa foglalkozott az elmebajos prostitúció kapcsolatával. 30 éves, 8000 fő beteganyagát nézte át, de ebből 1500 beteg kórrajzát nem tudta figyelembe venni, mert nem voltak megbízható adatok.³³ A vizsgálatát 1880- 1907-ig követte 6471 női betegen. Ezen anyagból kiválogatta a prostituáltakat, majd a kiválasztottak közül az elmebeteg prostituáltak paralízises megbetegedését vizsgálta.

A 6471 beteg közül 13 prostituáltat foglalkozását talált, ez mindösszesen 0.2%. Az anamnéziséből 1-2 betegnél kiderült, hogy prostituáltként dolgoztak, de aztán más foglalkozást űztek (pl. fodrásznő, feleség lett.)

³³ Hollós István: A prostituáltak elmebetegségeiről. Klinikai Füzetek, 1909. 19. évf. 335-341., 1910. 20. évf. 15-26.

12. ábraa Lipót-mezei elmeorvosi intézet

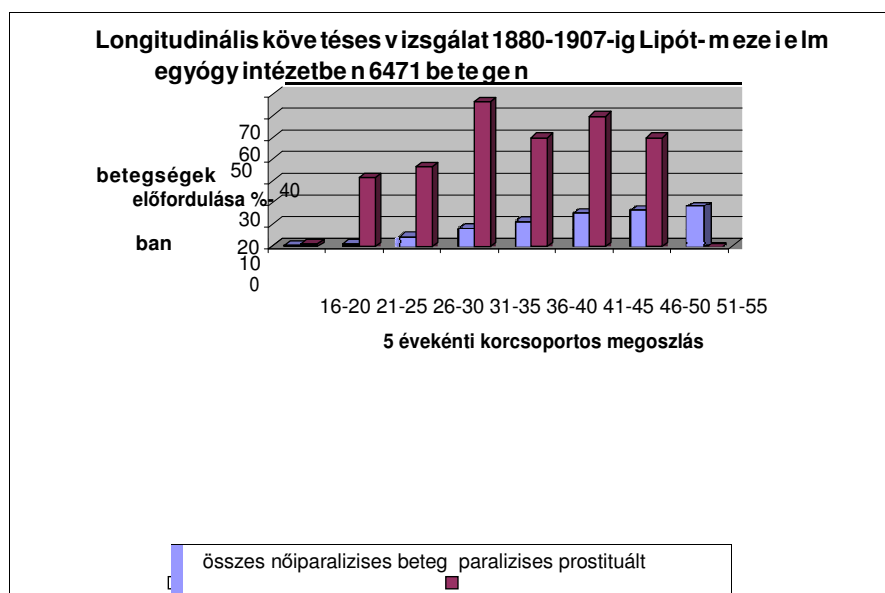
Az iskolai végzettség szempontjából vizsgálva a kérdést, az 1915. évi budapesti adatok azt mutatják, hogy az ezen évben újonnan bejegyzett 612 kéjő közül 66 volt írástudatlan, míg 81-nek az elemi iskolánál magasabb iskolázottsága volt (Schreiber E.) (az analfabeták ezen 10.6%-a ugyan jóval alatta Budapest női lakosságának 13.6%-os írni-olvasni nem tudását. Viszont Oroszországban 1899-ben a bejegyzettek 77.6%-a (bordély- házi), ill. 79.6%-a (magánkéjő) írástudatlan volt (Schreiber E.).

Vizsgálták továbbá az elmeállapotukat, ugyanis a szifilisz komoly ideg-elváltozásokat okoz a harmadik stádiumában. Ezek a korabeli vizsgálatok egyértelműen megmutatják azokat a lelki és idegrendszeri elváltozásokat, amit ez a tevékenység kivált a prostituáltakból.

Korcsop- ort	Össz. paralízises %- ban	Prostituál -tak száma	Paralízises prostituált száma	%
16-20	0.28	9	1	1.11
21-25	1.14	19	6	31.6
26-30	4.45	22	8	36.3
31-35	8.22	6	4	66.6
36-40	11.43	8	4	50.0
41-45	15.35	3	2	60.0
46-50	16.40	2	1	50.0
51-55	18.65			
56-60	11.56			

13. ábra Hollósi adatai az általa kezelt paralízises női betegek és ezen belül a prostituáltak paralitikus megbetegedesei %-ban

Hollósi alapos, mintegy 20 évig tartó ún. longitudinális vizsgálata alapján kijelentette, hogy az elmebetegség imbecillitás független prostitúciótól, nem kiváltó oka, hanem a prostitúció már csak eredménye, következménye ennek a betegségeknek. Azonban a paralysis/paralitica, amely a szifilisz eredménye, vagyis a prostituált életmód következménye. Az esettanulmányai közt 6471 -ből mindössze 70 prostituáltat talált.

14. ábra 20 év alatt összes megvizsgált nőbeteg paralízises adatai 5 éves korcsoportok szerint

A kutatások eredményei:

A három felmérést végzők között már a vizsgálat iránya is felfogásukban lévő különbözőséget mutatja. Míg Tarnowsky a szentpétervári mintán teljesen aláveti magát Lombroso elveinek,

vagyis kriminal-antropológiai szemlélettel végezte, addig a porosz breslaui Bonhoeffer, Neisser féle és a magyar Lipót-mezei Hollós, Schreiber felmérések a prostitúciót kiváltó okokként kriminal-antropológiai és szociál-antropológiai szemlélettel vizsgálták. Tehát a csak szomatikus és lelki okok vizsgálata hipotézisei nem váltak be. Egyértelművé vált a három felmérésben valójában multikauzális okokat lehet felsorolni a prostitúciós karrier kiváltó okának. A vizsgálatok egyaránt alkalmazták a kor modern, új, sokrétű vizsgáló módszereit. Az elmebetegség és prostitúció kapcsolatáról pedig nyilvánvalóvá vált, a prostitúció nem kiváltó oka, hanem eredménye, következménye e betegségeknek, miután a szifilisz fertőzés krónikus stádiumában kialakul az agy degenerációja, a paralízis progressiva betegség. Másik oka bár ezt egyik kutató sem írta le és foglalkozott vele, azok anők, akik bármilyen betegségben szenvedtek sérülékenyebbek, kiszolgáltatottabbak, sokkal könnyebben vehetők rá a prostitúcióra.

Szakirodalom:

- ACKERKNECHT, Ervin: H. Henri V. Vallois, Claire St. Leon. American Anthropologist volume 59 issue 6 on pages 1141 to 1142 volume 59 issue 6 on pages 1141 to 1142
- [François Joseph Gall et sa collection. By Erwin H. Ackerknecht and Henri V. Vallois., Hoyme, Lucile E 1956.: François Joseph Gall et sa collection. By Ackerknecht, Erwin H. and Henri V. Vallois. Mémoires du Muséum National d'Histoire Naturelle, n.s. Sér A, t. 10, fasc. 1, pp. 92, 2 pl. Paris, 1955.](#)
- BAUMAN, Zygmunt: The individualized Society. Polity. 2001.
- BEIRNE, Piers: Inventing Criminology: Essay on Rise of 'Homo criminals' State University of New York Press, 1993. 86. <https://doi.org/10.2307/2076418>
- BÍRÓ Béla: A prostitúció. A M. Kir. Rendőrség Országos szaktanfolyamainak kiadványa Budapest.1933. 60.
- BRAUDENORMAL, Hillel D.: Intuition in Medicine: A Philosophical Defense of Clinical Reasoning. University Of Chicago Press. 2012. 196.
- <http://dx.doi.org/10.7208/chicago/9780226071688.001.0001>
- CSÁNYI Vilmos, MIKLÓSI Ádám: Humánológia: az emberi viselkedés http://eduvital.net/files/biol-hatteranyag/Miklosi_Etologia.pdf
- CSÁNYI Vilmos: Az emberi természet biológiai gyökerei. www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520.../ch01s07.html
- DARWIN, Charles: On origin of Species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life. London: John Murray. [1st edition] 1859. <http://darwin-online.org.uk/content/frameset?pageseq=1&itemID=F373&viewtype=side> <https://doi.org/10.5962/bhl.title.68064> ford. A fajok eredete. Természetes kiválasztás útján.
- Kampis György. Budapest: Neumann Kht., 2004. 149. <http://mek.oszk.hu/05000/05011>
- DAVIES, John D.: Phrenology: Fad and science. A 19th-century American crusade. 203 pp. Yale Univ. Press, New Haven (Yale Historical Pubs., Miscellany 62), 1955. American Journal of Physical Anthropology volume 14 issue 2 on pages 333 to 336 <https://doi.org/10.2307/1847641>
- ECO, Umberto: Az arc nyelve (fiziognómia). Lettre 53. 2004. Nyár. <http://epa.oszk.hu/00000/00012/00037/eco.htm>
- FERRERO Guglielmo - LOMBROSO, Cesare: Criminal Woman, the Prostitute, and the Normal Woman. Ford. Rafter, Nicole Hahn - Gibson, Mary. Duke University Press, Durham, London, 2004

FINGER, Stanley: Minds Behind the Brain: A History of the Pioneers and Their Discoveries. 2005. Oxford Scholarship Online: January 2010.

<http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780195181821.001.0001/acprof-9780195181821-chapter-9>, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195181821.003.0018>

GALTON, Fr.: English Men of Science: Their Nature and Nurture London, Macmillan and Co. 1874. <http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.29770>

GALTON, Fr.: Hereditary Genius: An inquiry into its laws and consequences. (Öröklött lángelme: az öröklődés törvényeiről és következményeiről) (1869)

<http://dx.doi.org/10.1037/13474-000>

GUERRY, André-Michel: Essay sur la statistique morale de France. Paris: Crochard. 1833.

HERSCHEL, Bart Sir William J.. The origin of finger-printing. Humphry Milford. Oxford University press. 1916. <http://galton.org/fingerprints/books/herschel/herschel-1916-origins-lup.pdf>

HOLLÓS István: A prostituáltak elmebetegségeiről. Klinikai Füzetek, 1909. 19. évf. 335-341., 1910. 20. évf. 15-26.

HORN, David: The Criminal Body. Lombroso and the Anatomy of Deviance. Routledge, New York, London, 2003.

HOUCK, Max M. (ed): Forensic fingerprints. Elsevier. 2016. 60.

https://books.google.hu/books?id=x7fCQAAQBAJ&pg=PA60&lpg=PA60&dq=Malpighi,+finger+skin&source=bl&ots=cNjn5W3-hr&sig=WLfkYvm08RcW59ZdGire8RaVWPA&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwiyrM-8_9nQAUhUJBsAKHUf7CAwQ6AEINTAD#v=onepage&q=Malpighi%20finger%20skin&f=false

KORINEK László: Nemek szexualitás, bűnözés. Pécsi Határőr, Tud. Közl. 2007. VIII.1-26. <http://www.pecshor.hu/periodika/2007/VIII/korinek.pdf>

LAQUEUR, Thomas: A testet öltött nem. Test és nemiség a görögöktől Freudig. Új Mandátum. 2003.

LAVATER, Johann Caspar: Physiognomische Fragmente, zur Beförderung der Menschenkenntniß und Menschenliebe. Weidmann und Reich; Steiner. Bd. 1. Leipzig u. a., 1775.

LESSA, William A.: 1957. Franz Joseph Gall, Inventor of Phrenology and His Collection.

LEVINSONN David: Encyclopedia of Crime and Punishment. Sage. 2012. 176.

<https://doi.org/10.4135/9781412950664.n395>

LOMBROSO, Cesare – Ferrero, William: The Female Offender. D. Appleton and Company, New York, 1895. <https://archive.org/details/femaleoffender00lomb>,

<http://dx.doi.org/10.1037/14150-000>

LOMBROSO, Cesare: Antropometry and Physiognomy of 832 Criminals. In: Criminal Man. Duke University Press 2006. 50-58.

LOMBROSO C, FERRERO G: Female Offender. 1895 <https://doi.org/10.1037/14150-000>

MOYER, Imogene: Criminological Theories: Traditional and Non-Traditional Voices and Themes SAGE, 2001 33. ISBN-13: 978-0803958517.

Pléh Csaba: A lélektan története. 2010. 117. Digitális könyvtár.

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_a_lelektan_tortenete/adatok.html

Proceedings of the Royal Society of London. Taylor and Francis. 1876. Vol. XXII. 520.

<https://books.google.hu/books?id=iDYyAQAAMAAJ&pg=PA520&dq=Malpighi,+finger+ski>

[n&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwiyg4zXgNrQAhWILMAKHZ5jBvMQ6AEIPDAE#v=onepage&q=Malpighi%2C%20fingerprint%20&f=false,](#)

QUETELET, Adolphin 1883.: Adolphe Quetelet's Research on the propensity for crime at different ages. Incinati: Anderson.(1984),

SCHREIBER Emil: A prostitúció. Budapest. Pátria. 1917.

SCHULTHEISZ Emil: Carl Gustav Carus.

http://mek.oszk.hu/05400/05425/pdf/Schultheisz_Carus.pdf

TARNOWSKY, Pauline: Étude anthropométrique sur les prostituées et les voleuses 1881.

[Bulletins de la Société d'anthropologie de Paris](#) Année 1892 Volume 3 [Numéro 1](#) pp. 95-104.

<https://doi.org/10.3406/bmsap.1892.3964>

WEININGER, Otto: Nem és jellem. Dick Manó. Budapest. 1913. ford. Gábor Andor.

YOUNG, Robert M. 1990. Mind, Brain, and Adaptation in the Nineteenth Century: Cerebral Localization and Its Biological Context from Gall to Ferrier. Oxford University Press.

<http://human-nature.com/mba/mba1.html>